

Υπόθεση C-518/22

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

3 Αυγούστου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Bundesarbeitsgericht (Γερμανία)

Ημερομηνία της διατάξεως του αιτούντος δικαστηρίου:

24 Φεβρουαρίου 2022

Ενάγουσα και αναιρεσείουσα:

J.M.P.

Εναγομένη και αναιρεσίβλητη:

AP Assistenzprofis GmbH

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αγωγή με αίτημα την καταβολή αποζημίωσης για δυσμενή μεταχείριση λόγω ηλικίας

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως

Ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, του άρθρου 7 και του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/EK υπό το πρίσμα του άρθρου 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, καθώς και υπό το πρίσμα των επιταγών του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης· άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικό ερώτημα

Χωρεί ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, του άρθρου 7 ή/και του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/EK –υπό το πρίσμα των επιταγών του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής

Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), καθώς και υπό το πρίσμα του άρθρου 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (στο εξής: σύμβαση CRPD του ΟΗΕ)– υπό την έννοια ότι η άμεση δυσμενής μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί, σε μια περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, να είναι δικαιολογημένη;

Σχετικές διατάξεις του διεθνούς δικαίου

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (στο εξής: σύμβαση CRPD του ΟΗΕ): Στοιχεία γ', η', ι' και ιδ', του προοιμίου, καθώς και τα άρθρα 1, 3, 5, 12 και 19

Γενικό σχόλιο αριθ. 5 (2017) της επιτροπής του ΟΗΕ σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία για ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινότητα: Ενότητα II, σημείο 16, στοιχείο α', καθώς και ενότητα IV σημείο 80

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Άρθρα 1, 7, 21 και 26

Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16): Άρθρα 1, 2, 4, 5, 6 και 7

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Θεμελιώδης Νόμος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας): Άρθρα 1 και 2

Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (γενικός νόμος περί ίσης μεταχείρισεως, στο εξής: AGG): Άρθρα 1, 3, 5, 7, 8, 10 και 15

Sozialgesetzbuch Erstes Buch (κώδικας κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο πρώτο, στο εξής: SGB I) – γενικές αρχές: Άρθρο 33

Sozialgesetzbuch Neuntes Buch (κώδικας κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο ένατο, στο εξής: SGB IX) – αποκατάσταση και συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία: Άρθρα 8 και 78

Σύμφωνα με τον AGG, απαγορεύεται δυσμενής μεταχείριση σε βάρος των εργαζομένων λόγω, μεταξύ άλλων, της ηλικίας. Κατ' εξαίρεση, διαφορετική μεταχείριση επιτρέπεται όταν μια συγκεκριμένη ηλικία συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, λόγω της φύσεως της επαγγελματικής δραστηριότητας ή των προϋποθέσεων ασκήσεώς της (άρθρο 8) ή όταν η διαφορετική μεταχείριση δικαιολογείται αντικειμενικά και λογικά από έναν

θεμιτό σκοπό (άρθρο 10). Σε περίπτωση παραβάσεως της απαγορεύσεως διακρίσεων, ο εργοδότης υποχρεούται να αποκαταστήσει την προκληθείσα ζημία και –όταν υφίσταται ηθική βλάβη– να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση (άρθρο 15).

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του SGB IX, σε συνδυασμό με το άρθρο 33 του SGB I, κατά την υλοποίηση των παροχών προς τα άτομα με αναπηρία, ικανοποιούνται οι θεμιτές επιθυμίες των δικαιούχων των παροχών, εφόσον αυτές είναι εύλογες. Συναφώς, λαμβάνονται υπόψη οι ατομικές συνθήκες διαβίωσης, η ηλικία, το φύλο, η οικογένεια, καθώς και οι θρησκευτικές και κοινωνικοπολιτικές πεποιθήσεις του δικαιούχου της παροχής.

Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 78 («Υπηρεσίες παροχής βοήθειας») του SGB IX προβλέπονται τα εξής: «Για την αυτοτελή και ανεξάρτητη διαχείριση της καθημερινής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της οργάνωσης της καθημερινότητας, παρέχονται υπηρεσίες βοήθειας. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν, μεταξύ άλλων, παροχές για τη διευθέτηση γενικών καθημερινών υποχρεώσεων, όπως η διαχείριση του νοικοκυριού, η σύναψη κοινωνικών σχέσεων, ο προγραμματισμός του προσωπικού βίου, η συμμετοχή στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι, η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων αθλητικών δραστηριοτήτων, καθώς και η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των παροχών και των υπηρεσιών οι οποίες παρέχονται είτε από ιατρό είτε κατόπιν εντολής ιατρού. Περιλαμβάνουν την επικοινωνία και επαφή με το περιβάλλον αναφορικά με τους ανωτέρω τομείς.»

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Μεταξύ άλλων υπηρεσιών που προσφέρει σε άτομα με αναπηρία, η εναγομένη προσφέρει και υπηρεσίες βοήθειας οι οποίες άπτονται διαφόρων πτυχών του καθημερινού βίου (καλούμενη προσωπική βοήθεια). Οι ως άνω υπηρεσίες παρέχονται βάσει του άρθρου 78, παράγραφος 1, του SGB IX.
- 2 Τον Ιούλιο του 2018, η εναγομένη δημοσίευσε μια προσφορά θέσης εργασίας, σύμφωνα με την οποία η εικοσιοκτάχρονη φοιτήτρια Α. ζητούσε γυναίκες βοηθούς για συνδρομή σε όλες τις πτυχές του καθημερινού βίου, οι οποίες θα έπρεπε «κατά προτίμηση να είναι ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών».
- 3 Η γεννηθείσα τον Μάρτιο του 1968 ενάγουσα υπέβαλε αίτηση για να προσληφθεί στην ως άνω θέση, αλλά απορρίφθηκε από την εναγομένη. Κατόπιν μη ευόδωσης της εξωδικαστικής προβολής της αξιώσεώς της, η ενάγουσα άσκησε αγωγή κατά της εναγομένης ζητώντας να υποχρεωθεί η τελευταία σε καταβολή αποζημίωσης δυνάμει του άρθρου 15 του AGG.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 4 Η ενάγουσα υποστηρίζει ότι, κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των αιτήσεων πρόσληψης, υπέστη δυσμενή μεταχείριση λόγω της ηλικίας της κατά παράβαση των διατάξεων του AGG από την εναγομένη και, για τον λόγο αυτόν, η τελευταία υποχρεούται να της καταβάλει αποζημίωση βάσει του άρθρου 15 του AGG. Η από μέρος της εναγομένης δημοσιοποίηση προσφοράς θέσης εργασίας ρητώς απευθυνόμενης σε βοηθούς ηλικίας «μεταξύ 18 και 30 ετών» δικαιολογεί το τεκμήριο ότι, λόγω της –μεγαλύτερης– ηλικίας της, η αίτηση της ενάγουσας δεν ελήφθη υπόψη κατά το στάδιο της αξιολόγησης και με τον τρόπο αυτόν η τελευταία υπέστη δυσμενή διάκριση. Κατά την ενάγουσα, η εναγομένη δεν ανέτρεψε το ως άνω τεκμήριο. Η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι δικαιολογημένη όσον αφορά τις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας. Δεν γίνεται αποδεκτή ούτε βάσει της διάταξης για τις ιδιαίτερες επαγγελματικές απαιτήσεις (άρθρο 8 του AGG) ούτε βάσει της διάταξης για την επιτρεπόμενη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας (άρθρο 10 του AGG). Ισχυρίζεται ότι, όσον αφορά τη σχέση εμπιστοσύνης στις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας, δεν έχει σημασία κάποια συγκεκριμένη ηλικία· αντιθέτως, σε περιπτώσεις όπως η υπό κρίση, η παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας από άτομο μέσης ηλικίας μπορεί να έχει σημαντικά οφέλη για το άτομο με αναπηρία, λόγω της μεγαλύτερης εμπειρίας του παρέχοντος τις υπηρεσίες. Εάν δεν είχαν γίνει διακρίσεις κατά την επιλογή του εργαζομένου, θα έπρεπε να έχει προσληφθεί η ίδια η ενάγουσα, διότι διαθέτει εμπειρία και ήταν η πλέον κατάλληλη για τη δημοσιευθείσα θέση εργασίας.
- 5 Η εναγομένη θεωρεί ότι τυχόν διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας είναι δικαιολογημένη, τόσο βάσει του άρθρου 8 του AGG όσο και βάσει του άρθρου 10 του AGG. Η επαγγελματική ενασχόληση με τον τομέα της παροχής προσωπικής βοήθειας συνίσταται στην αυστηρώς προσωπική και συνεχή συνοδεία του αποδέκτη της προσωπικής βοήθειας σε όλες τις καθημερινές δραστηριότητες, υπό καθεστώς μόνιμης και πλήρους, κατά κανόνα, εξάρτησης του τελευταίου από τον προσωπικό βοηθό, καθώς και στην αδιάκοπη συναναστροφή μαζί του. Στην υπό κρίση περίπτωση, ο καθορισμός συγκεκριμένου ορίου ηλικίας αποτελεί άκρως προσωπική απαίτηση συνυφασμένη με την ικανοποίηση των άκρως προσωπικών αναγκών της Α. ως αποδέκτριας των υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, προκειμένου αυτή να είναι σε θέση να συμμετέχει προσηκόντως στον κοινωνικό βίο ως φοιτήτρια πανεπιστημιακού ιδρύματος.
- 6 Στο πλαίσιο της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας, πρέπει –όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 του SGB IX– να λαμβάνονται υπόψη οι θεμιτές επιθυμίες και οι υποκειμενικές ανάγκες του ενδιαφερόμενου προσώπου, διότι με την παροχή προσωπικής βοήθειας επηρεάζεται σε μόνιμη βάση η προσωπική ζωή και ιδιωτικότητά του. Για αυτόν τον λόγο, κατά την εναγομένη, η θεμιτή επιθυμία του αποδέκτη προσωπικής βοήθειας για συγκεκριμένη ηλικία του προσωπικού βοηθού του πρέπει να θεωρηθεί ως ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση κατά την έννοια του άρθρου 8 του AGG. Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί ο

μνημονευόμενος στο άρθρο 78 του SGB IX σκοπός των υπηρεσιών παροχής βοήθειας, ο οποίος αποτελεί απόρροια του συνταγματικώς κατοχυρωμένου δικαιώματος στην προσωπικότητα. Επίσης, κατά την εναγομένη, η προϋπόθεση είναι και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας. Εν προκειμένω, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας είναι επιτρεπτή και βάσει του άρθρου 10 του AGG, διότι δικαιολογείται αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό σκοπό, τα δε μέσα για την επίτευξη του σκοπού της προσωπικής βοήθειας είναι και πρόσφορα και αναγκαία.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

- 7 Η ενάγουσα έχει υποστεί άμεση δυσμενή μεταχείριση συνεπεία της απόρριψής της από την εναγομένη λόγω της ηλικίας της. Η από μέρους της εναγομένης δημοσίευση της προσφοράς θέσης εργασίας, με την οποία αναζητούνταν άτομο ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών, δικαιολογεί το τεκμήριο ότι (και) η ηλικία της ενάγουσας αποτέλεσε λόγο για την απόρριψή της. Η εναγομένη δεν έχει ανατρέψει το ως άνω τεκμήριο.
- 8 Ανακύπτει το ζήτημα ως προς τον τρόπο κατά τον οποίον σταθμίζονται τα δικαιώματα της ενάγουσας με αυτά του ατόμου με αναπηρία. Σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 2000/78/EK και το άρθρο 21 του Χάρτη, η ενάγουσα, η οποία αναζητεί εργασία, δικαιούται να αξιώσει αποτελεσματική προστασία έναντι των διακρίσεων λόγω της ηλικίας της. Τα άτομα με αναπηρία, τα οποία –όπως η εικοσιοκτάχρονη φοιτήτρια Α.– αναζητούν υπηρεσίες προσωπικού βοηθού, δικαιούνται βάσει του άρθρου 21 του Χάρτη να αξιώσουν πραγματική προστασία έναντι των διακρίσεων λόγω της αναπηρίας τους. Επιπλέον, υπέρ των τελευταίων χωρεί εφαρμογή του άρθρου 26 του Χάρτη.
- 9 Στη Γερμανία, τόσο κατά τη λήψη της απόφασης για τις παροχές προς άτομα με αναπηρία όσο και κατά την υλοποίηση αυτών, πρέπει να ικανοποιούνται οι θεμιτές επιθυμίες των δικαιούχων των παροχών, εφόσον είναι εύλογες. Συναφώς, λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, οι ατομικές συνθήκες διαβίωσης, η ηλικία και το φύλο του δικαιούχου των υπηρεσιών βοήθειας. Στο πλαίσιο αυτό, το άτομο που δικαιούται τις εν λόγω υπηρεσίες δύναται να αποφασίζει ως προς τον πάροχο των υπηρεσιών καθώς και, κατόπιν συνεννόησης με τον τελευταίο, ως προς το πρόσωπο του ή της βοηθού, αλλά και ως προς το είδος, τις ημερομηνίες και ώρες, τον τόπο και τρόπο της παροχής των υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας.
- 10 Η δυνατότητα των δικαιούχων των υπηρεσιών να δηλώνουν τις επιθυμίες και τις επιλογές τους αποσκοπεί στη διασφάλιση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία να διαμορφώνουν ανεξάρτητα και με δική τους ευθύνη, κατά τον μέγιστο δυνατό βαθμό, τις συνθήκες της ζωής τους, καθώς και στην ενίσχυση της ατομικής υπευθυνότητας των ενδιαφερομένων, αλλά και στην ενθάρρυνσή τους να συμμετέχουν στον κοινωνικό βίο.
- 11 Δεδομένου ότι οι υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας άπτονται όλων των εκφάνσεων του βίου και αναπόφευκτα διεισδύουν σε βάθος στην προσωπική ζωή και

ιδιωτικότητα του ατόμου το οποίο χρειάζεται και λαμβάνει την προσωπική βοήθεια –ανάλογα με τις περιστάσεις κάθε μεμονωμένης περίπτωσης, μέχρι τη βοήθεια στη σωματική φροντίδα και υγιεινή, συμπεριλαμβανομένης της συνοδείας κατά τη χρήση της τουαλέτας, και τη συνδρομή κατά την ένδυση και την απόδυση, όπου οι προσωπικές ή προσωπικοί βοηθοί έχουν κατά κανόνα πρόσβαση σε όλες τις πτυχές της ζωής του ενδιαφερομένου προσώπου, εν μέρει ακόμη και σε τέτοιες, οι οποίες κατά άλλα δεν είναι προσβάσιμες ούτε σε στενούς φίλους ή συγγενείς–, το αιτούν Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία) εκτιμά ότι για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας επιβάλλεται να γίνονται σεβαστές και να τοποθετούνται στο επίκεντρο οι επιθυμίες του κάθε ατόμου με αναπηρία σχετικά με τη διαμόρφωση των συνθηκών της δικής του ζωής στο πλαίσιο της παροχής των υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας. Για τον λόγο αυτόν, οι άνθρωποι με αναπηρία χρειάζονται ευρεία ελευθερία κατά την επιλογή των προσώπων που θα τους συνοδεύουν. Ακριβώς όπως και τα άτομα χωρίς αναπηρία, πρέπει και αυτοί να έχουν το δικαίωμα επιλογής του προσώπου με το οποίο επιθυμούν να μοιράζονται τη ζωή τους. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, πρέπει να γίνονται σεβαστές οι επιθυμίες του κάθε ατόμου με αναπηρία με τις οποίες εκφράζεται η προτίμηση ορισμένης ηλικίας και συγκεκριμένου φύλου του προσωπικού βοηθού, εφόσον είναι εύλογες κατά περίπτωση.

- 12 Επομένως, ανακύπτει το ζήτημα εάν συνάδει με τις επιταγές της οδηγίας 2000/78/ΕΚ το γεγονός ότι, κατά τη διαδικασία πρόσληψης προσωπικού βοηθού, άτομα με αναπηρία ανάγουν τις ηλικιακές προτιμήσεις τους σε κριτήριο επιλογής, παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ως άνω οδηγίας, απαγορεύεται η άμεση δυσμενής μεταχείριση λόγω ηλικίας. Συναφώς, η ερμηνεία της οδηγίας πρέπει να γίνει υπό το πρίσμα της σύμβασης CRPD του ΟΗΕ (απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, DW, C-397/18, EU:C:2019:703, σκέψεις 39 επ.), ιδίως του άρθρου 19 αυτής, βάσει του οποίου τα συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν την ευκαιρία να επιλέγουν τον τόπο κατοικίας τους και τα άτομα με τα οποία ζουν, σε ισότιμη βάση με τους άλλους.
- 13 Θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι η άنيση μεταχείριση επιτρέπεται βάσει του **άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ**. Σύμφωνα με την ως άνω διάταξη, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 –στους οποίους συμπεριλαμβάνεται η ηλικία– δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου διεξάγονται αυτές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι ανάλογη.
- 14 Επί του ανωτέρω θέματος δεν έχει ακόμη αποφημιστεί ούτε αν επιθυμία, η οποία έχει διατυπωθεί από άτομο με αναπηρία στο πλαίσιο του δικαιώματός του στην αυτοδιάθεση και βάσει της οποίας το πρόσωπο που παρέχει την προσωπική

βοήθεια θα πρέπει να έχει την επιθυμητή ηλικία, συνιστά χαρακτηριστικό κατά την έννοια της ως άνω διάταξης (επ' αυτού του ορισμού το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στην απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψη 32), ούτε αν οι ηλικιακές προτιμήσεις μπορούν να αποτελέσουν ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση. Τούτο θα μπορούσε να θεωρηθεί αμφίβολο, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου (αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 2017, Bougnaoui και ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, σκέψεις 39 επ., και της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 63), βάσει της οποίας η προϋπόθεση πρέπει να υπαγορεύεται αντικειμενικά από τη φύση ή τις συνθήκες ασκήσεως της επίμαχης επαγγελματικής δραστηριότητας και η νομιμότητα μιας διαφορετικής μεταχείρισης εξαρτάται από το κατά πόσον υφίσταται αντικειμενικώς επαληθεύσιμος άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της επαγγελματικής απαιτήσεως που επιβάλλει ο εργοδότης και της σχετικής δραστηριότητας. Ειδικότερα, η εκάστοτε συγκεκριμένη επιθυμία δεν είναι δυνατό να γενικευθεί και, ως εκ τούτου, δεν υπαγορεύεται αντικειμενικά από τη φύση ή τις συνθήκες ασκήσεως της επαγγελματικής δραστηριότητας του προσωπικού βοηθού. Η κάθε επιθυμία βασίζεται σε υποκειμενικές προτεραιότητες για την εξατομικευμένη και ανεξάρτητη διαμόρφωση του τρόπου ζωής του κάθε ανθρώπου. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι επιβάλλεται το εν λόγω δικαίωμα αυτοδιάθεσης να γίνεται σεβαστό και να ικανοποιείται κατά την επιλογή προσωπικού για την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, εφόσον οι επιθυμίες είναι θεμιτές και εύλογες.

- 15 Περαιτέρω, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν σε μια υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης χωρεί εφαρμογή του **άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ**, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας δεν συνιστά διάκριση, εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία. Ο «θεμιτός στόχος» θα μπορούσε να συνίσταται στη διασφάλιση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία να διαμορφώνουν ανεξάρτητα και με δική τους ευθύνη, κατά τον μέγιστο δυνατό βαθμό, τις συνθήκες της ζωής τους, καθώς και στην ενίσχυση της ατομικής υπευθυνότητας των ενδιαφερομένων, αλλά και στην ενθάρρυνσή τους να συμμετέχουν στον κοινωνικό βίο. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα ποιες προδιαγραφές πρέπει ενδεχομένως να τηρηθούν όσον αφορά τον έλεγχο της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα κράτη μέλη έχουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως για την επιλογή του συγκεκριμένου σκοπού που προτίθενται να επιδιώξουν και για τον καθορισμό των μέτρων επίτευξης του σκοπού αυτού, πλην όμως, δεν επιτρέπεται να καθίσταται άνευ περιεχομένου η εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας (πρβλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 3ης Ιουνίου 2021, Ministero della Giustizia [Notare], C-91/19, EU:C:2021:430, σκέψη 30, και της

12ης Οκτωβρίου 2010, Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, EU:C:2010:600, σκέψη 33).

- 17 Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το **άρθρο 7 της οδηγίας 2000/78/EK** ορίζει ότι προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1. Σύμφωνα με την εθνική διάταξη για τη μεταφορά του άρθρου 7 της οδηγίας 2000/78/EK στο εθνικό δίκαιο, η διαφορετική μεταχείριση επιτρέπεται όχι μόνο για την ισότητα στην επαγγελματική ζωή, αλλά και γενικώς όταν με κατάλληλα και ανάλογα μέτρα επιδιώκεται η πρόληψη ή αντιστάθμιση υφιστάμενων μειονεκτημάτων τα οποία οφείλονται σε συγκεκριμένη αιτία. Συναφώς, είναι αμφίβολο κατά πόσον, σε μια υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, μπορεί το άρθρο 7 της οδηγίας 2000/78/EK να έχει σημασία για τη δικαιολόγηση δυσμενούς μεταχείρισης λόγω ηλικίας, καθόσον αυτή η διάταξη ερμηνεύεται υπό το φως του άρθρου 19 της σύμβασης CRPD του ΟΗΕ και της εξ αυτού απορρέουσας προσέγγισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη σύμβαση CRPD του ΟΗΕ, καθώς και υπό το φως των εγγυήσεων των άρθρων 1, 7, 21 και 26 του Χάρτη, ακόμη και όταν με την προσωπική βοήθεια δεν επιδιώκεται η ισότητα στην επαγγελματική ζωή. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο, αφενός, υπενθυμίζει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 4, της σύμβασης CRPD του ΟΗΕ παρέχει ρητώς τη δυνατότητα λήψης ειδικών μέτρων που είναι απαραίτητα για να επιταχυνθεί ή να επιτευχθεί στην πράξη η ισότητα των ατόμων με αναπηρία και, αφετέρου, παραπέμπει στην απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Μαρτίου 2017, *Milkova* (C-406/15, EU:C:2017:198, σκέψεις 48 επ.).
- 18 Τέλος, κατά το **άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/EK**, η εν λόγω οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία, μεταξύ άλλων, για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι λόγοι οι οποίοι περιλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/EK –όπως η προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων– μπορούν να θεωρηθούν ως δυνατότητες «δικαιολογήσεως» (πρβλ. απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2019, *Cresco Investigation*, C-193/17, EU:C:2019:43, σκέψη 52). Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν, σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, είναι δυνατό να συναχθεί από το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/EK ότι η δυσμενής μεταχείριση της ενάγουσας λόγω της ηλικίας της είναι δικαιολογημένη.
- 19 Επίσης, εξ αυτής της απόψεως θα μπορούσε να προκύψει ότι οι υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας πρέπει να ανταποκρίνονται στο δικαίωμα ανεξαρτησίας και αυτονομίας των ατόμων με αναπηρία. Δεδομένου ότι ένας άνθρωπος χωρίς αναπηρία στην ηλικία της εικοσιοκτάχρονης Α. έχει την αδιαμφισβήτητη ελευθερία να αποφασίζει αυτόνομα με τι ηλικίας ανθρώπους σκοπεύει να μοιράζεται την καθημερινή του ζωή, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι που συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι αντίστοιχο δικαίωμα

ελεύθερου καθορισμού πρέπει να παρέχεται και στα άτομα με αναπηρία, ακόμη και στο πλαίσιο της προσωπικής βοήθειας. Σύμφωνα με το προοίμιο της σύμβασης CRPD του ΟΗΕ, διασφαλίζεται για όλα τα άτομα με αναπηρία η πλήρης και χωρίς διακρίσεις απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών. Επιπλέον, στο άρθρο 1 της σύμβασης CRPD του ΟΗΕ προβλέπεται η προώθηση, προστασία και διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης απόλαυσης όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα άτομα με αναπηρία, καθώς και η προάσπιση του σεβασμού της έμφυτης αξιοπρέπειάς τους. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να αποσαφηνιστεί εάν το δικαίωμα των ως άνω προσώπων, το οποίο συνίσταται στο να λαμβάνονται υπόψη οι επιθυμίες τους και να υλοποιούνται οι επιλογές τους όσον αφορά την ηλικία, ισχύει κατά τα ανωτέρω ακόμη και στο στάδιο της πλήρωσης της σχετικής με την προσωπική βοήθεια θέσεως εργασίας. Ως προς τούτο, ιδιαίτερη σημασία θα μπορούσαν να έχουν οι εγγυήσεις που προβλέπονται στα άρθρα 1, 7, 21 και 26 του Χάρτη.

ΕΠΙΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ